

ОСВІТА ТА РОЗВИТОК ОБДАРОВАНОЇ ОСОБИСТОСТІ**щоквартальний науково-методичний журнал****№ 2 (101) / II квартал / 2026****Серії «Педагогіка» і «Психологія»**

**Видання входить до категорії Б Переліку наукових фахових видань України
(затверджено наказами МОН України від 02.07.2020 р. № 886 (додаток 4)
і 02.10.2024 р. № 1415 (додаток 5))**

*Рекомендовано до опублікування Вченою радою Інституту обдарованої дитини НАПН України
(протокол № 5 від 19 травня 2026 р.).*

Електронне видання.

Засновники:

Національна академія
педагогічних наук України,
Інститут обдарованої
дитини НАПН України,
Інститут психології
імені Г.С. Костюка НАПН України

Видання представлено
у РБД Національної бібліотеки
ім. В. І. Вернадського,
ICI World of Journals,
Google Scholar тощо.

Наукове редагування:

Наталія Аніщенко

Літературне редагування:

Анастасія Ласкова-Ярмоленко

Редагування англomовного блоку:

Мілена Міленіна

Дизайн та верстка:

Сергій Нікіфоров

Свідоцтво про внесення до
Державного реєстру суб'єктів
видавничої справи серія ДК № 6081
від 14.03.2018 р.

Адреса редакції:

вул. Січових Стрільців, 52-Д,
м. Київ, Україна, 04053
Тел./факс (044) 481-27-02
Email: iod.napn@ukr.net,
iod.ukraine@gmail.com

РЕДКОЛЕГІЯ

Мельник Марина – кандидат педагогічних наук, старший дослідник, Інститут обдарованої дитини НАПН України, головний редактор
(ORCID: 0000-0001-6581-5129)

Андросович Ксенія – доктор психологічних наук, старший дослідник, Міжнародний науково-технічний університет імені академіка Юрія Бугая, Інститут обдарованої дитини НАПН України
(ORCID: 0000-0002-4121-270X)

Бондаренко Валентин – доктор педагогічних наук, професор, Національна академія внутрішніх справ (ORCID: 0000-0002-0170-2616)

Гальченко Максим – доктор філософських наук, чл.-кор. НАПН України, Інститут обдарованої дитини НАПН України
(ORCID: 0000-0002-8151-530X)

Калмикова Лариса – доктор психологічних наук, професор, Університет Григорія Сковороди в Переяславі (ORCID: 0000-0002-7538-2635)

Коваленко Валентина – кандидат педагогічних наук, старший дослідник, Інститут цифровізації освіти НАПН України (ORCID: 0000-0002-4681-5606)

Співак Любов – доктор психологічних наук, професор, Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна» (ORCID: 0000-0002-3653-5432)

Тесленко Валентин – доктор педагогічних наук, професор, Академія праці, соціальних відносин і туризму (ORCID: 0000-0001-8954-1230)

Яцишин Анна – кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, Інститут цифровізації освіти НАПН України (ORCID: 0000-0001-8011-5956)

Анджело Рега (Angelo Rega) – професор психології, Університет Пегасо, Італія
(ORCID: 0000-0002-0641-7347)

Абдуллаєв Дійоржон Нодіржон огли (Abdullayev Diyorjon Nodirjon ugli) – доктор історичних наук, професор, Ургенський державний педагогічний інститут, Узбекистан
(ORCID: 0000-0001-8560-5604)

Даршина Вагела Банкер (Darshna Vaghela Banker) – PhD в галузі управління людськими ресурсами та організаційної поведінки, Інститут менеджменту імені Лала Багадур Шастрі, Індія (ORCID: 0000-0001-8756-2775)

Крушевська Александра (Kruszewska Aleksandra) – доктор педагогічних наук, Університет імені Яна Длугоша в Ченстохові, Польща (ORCID: 0000-0001-8755-4476)

Думка авторів може не збігатися з думкою редакції.

Редколегія залишає за собою право наукового редагування. Усі статті проходять рецензування.

Освіта та розвиток обдарованої особистості : щоквартальний науково-методичний журнал. – Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України. – 2026. – № 2 (101), II квартал. – 138 с.

EDUCATION AND DEVELOPMENT OF GIFTED PERSONALITY

Quarterly scientific-methodical journal

No. 2 (101) / II quarter / 2026

Series “Pedagogy”, “Psychology”

Edition is included in category B of the List of scientific professional publications of Ukraine (approved by the Ministry of Education and Science of Ukraine from 02.07.2020 No. 886, appendix 4; from 02.10.2024 No. 1415, appendix 5)

Founders:

National Academy
of Educational Sciences of Ukraine,
Institute of Gifted Child of
NAES of Ukraine,
G.S. Kostiuk Institute of
Psychology of NAES of Ukraine

The journal is indexed in
the National Library of Ukraine
named after V. I. Vernadskyi,
ICI World of Journals,
Google Scholar,
and other databases.

Scientific Editor:

Nataliia Anishchenko

Proof Reader:

Anastasiia Laskova-Yarmolenko

English Block Editor:

Milena Milenina,

Design and Making-up:

Serhii Nikiforov

Certificate of entry into
the State list of Subjects of
Publishing activity series DK
No. 6081 of March 14, 2018

Address of editorial office:

Sichovykh Striltsiv Str., 52-D,
Kyiv-c., Ukraine, 04053
Tel./fax: (044) 481-27-02
Email: iod.napn@ukr.net,
iod.ukraine@gmail.com

Recommended to the press by Scientific Council of the Institute of the Gifted Child of NAES of Ukraine (Protocol No. 5 of May 19, 2026).

Electronic edition.

EDITORIAL BOARD

Melnyk Maryna – PhD in Pedagogical Sciences, Senior Researcher, Institute of the Gifted Child of the NAES of Ukraine, **Editor-in-Chief** (ORCID: 0000-0001-6581-5129)

Androsovykh Kseniia – Doctor of Psychological Sciences, Senior Researcher, Academician Yuriy Bugay International Scientific and Technical University; Institute of the Gifted Child of the NAES of Ukraine (ORCID: 0000-0002-4121-270X)

Bondarenko Valentyn – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, National Academy of Internal Affairs (ORCID: 0000-0002-0170-2616)

Halchenko Maksym – Doctor of Philosophical Sciences, Corresponding Member of the NAES of Ukraine, Institute of the Gifted Child of the NAES of Ukraine (ORCID: 0000-0002-8151-530X)

Kalmykova Larysa – Doctor of Psychological Sciences, Professor, Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav (ORCID: 0000-0002-7538-2635)

Kovalenko Valentyna – PhD in Pedagogical Sciences, Senior Researcher, Institute for Digitalisation of Education of the NAES of Ukraine (ORCID: 0000-0002-4681-5606)

Spivak Liubov – Doctor of Psychological Sciences, Professor, Open International University of Human Development "Ukraine" (ORCID: 0000-0002-3653-5432)

Teslenko Valentyn – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Academy of Labour, Social Relations and Tourism (ORCID: 0000-0001-8954-1230)

Iatsyshyn Anna – PhD in Pedagogical Sciences, Senior Researcher, Institute for Digitalisation of Education of the NAES of Ukraine (ORCID: 0000-0001-8011-5956)

Rega Angelo – Professor of Psychology, Pegaso University, Italy (ORCID: 0000-0002-0641-7347)

Abdullayev Diyorjon Nodirjon ugli – Doctor of Historical Sciences, Professor, Urgench State Pedagogical Institute, Urgench, Uzbekistan (ORCID: 0000-0001-8560-5604)

Darshna Vaghela Banker – PhD in Human Resource Management, Lal Bahadur Shastri Institute of Management, India (ORCID: 0000-0001-8756-2775)

Kruszewska Aleksandra – Doctor of education, Jan Długosz University in Czestochowa, Poland (ORCID: 0000-0001-8755-4476)

The opinions expressed by the authors do not necessarily reflect those of the editorial board.

The editorial board reserves the right to perform scientific editing.

All articles are subject to peer review.

Education and Development of Gifted Personality : Quarterly Scientific-methodical Magazine. – Kyiv : Institute of Gifted Child of NAES of Ukraine. – 2026. – No. 2 (101), II quarter. – 138 p.

ЗМІСТ

1. НАУКА – ПРАКТИЦІ	
1.1. Піддячий Микола. Система діагностико-розвивальних засобів формування наукового мислення обдарованих учнів у Малій академії наук України	5
1.2. Васильченко Лілія, Шацька Наталія. Інтегровані курси в НУШ: проблеми, знахідки, удосконалення процесу впровадження	13
1.3. Василькевич Ярослава, Кікінежді Оксана. Толерантність до невизначеності як особистісний ресурс розвитку креативності старшокласників	22
1.4. Горбань Леся. Роль педагогічної майстерності в розкритті обдарованості в умовах інклюзивного STEAM-середовища	29
1.5. Грушко Роман. Організаційно-педагогічні умови підготовки майбутніх учителів інформатики до формування цифрової компетентності старшокласників	35
2. ПЕДАГОГІЧНИЙ ТА ПСИХОЛОГІЧНИЙ ДОСВІД	
2.1. Сіткар Віктор, Сіткар Степан. Особливості впливу фабінгу на дитячо-батьківські відносини: субкультурна парадигма	41
2.2. Стрілець Лариса. Медіація як складник іншомовної освіти в умовах переходу до профільно-адаптаційного циклу НУШ: практичні аспекти	51
2.3. Гавриш Наталія. Ритуалізовані форми взаємодії дітей з літературними творами	59
2.4. Рудик Олександр. Вивчення поняття групи під час профільного вивчення математики в закладах загальної середньої освіти	66
2.5. Левченко Тарас. Психолого-педагогічні основи проектування навчально-методичного комплексу з технологій для учнів 5–9 класів закладів загальної середньої освіти	73
3. НАУКОВИЙ СЕМІНАР-ПРАКТИКУМ	
3.1. Чудакова Віра. Інтегративний інструментарій і особливості розв’язання проблем «забезпечення психологічної допомоги і реабілітації щодо позитивної трансформації у подоланні наслідків травмуючих ситуацій, розвитку стресостійкості та швидкої адаптації» комбатантів і населення в екстремальних умовах сучасних викликів і загроз як ресурсу посттравматичного зростання і відновлення на основі реалізації авторської «Технології формування психологічних компетентностей конкурентоздатності особистості» (частина 5)	81
4. АВТОРСЬКІ ПРОГРАМИ ТА ПРОЄКТИ	
4.1. Демченко Олена, Шатковська Маргарита. Методика та досвід проведення філософських вправ у початковій школі на уроках курсу «Я досліджую світ»	98
5. ПОШУКИ ОБДАРОВАНОСТІ	
5.1. Гельбак Анжела, Мухіна Галина. Обдарована особистість як суб’єкт управлінської діяльності: психологічні ресурси та ризики	104
5.2. Тименко Володимир. Теоретико-методичні засади розвитку проектно-творчого потенціалу учнівства Малої академії наук України в перспективній секції з дизайну і технологій	111
6. Я – ОБДАРОВАНА ОСОБИСТІТЬ	
6.1. Петренко Анна. Дослідження чинників, що впливають на поведінку підбирання залишків їжі та відходів собаками-компаньйонами	118
7. АНАЛІТИКА	
7.1. Novohorodska Maryna. Overview of Strategies for Recognizing Creative Potential in Gifted Learners	126
7.2. Бурлаєнко Тетяна. Концепт учнівської автономії в контексті персоналізованого навчання: аналіз українського педагогічного дискурсу	131
<i>Правила оформлення статей до фахових видань Інституту обдарованої дитини НАПН України ....</i>	<i>137</i>

CONTENTS

1. SCIENCE TO PRACTICE

1.1. Piddiachyi Mykola. System of Diagnostic and Developmental Means for Forming Scientific Thinking of Gifted Students in the Junior Academy of Sciences of Ukraine	5
1.2. Vasylchenko Liliia, Shatska Nataliia. Integrated Courses in the New Ukrainian School: Challenges, Insights and Improvement of the Implementation Process	13
1.3. Vasylkevych Yaroslava, Kikinezhdzi Oksana. Tolerance for Ambiguity as a Personal Resource for the Development of Creativity in High School Students	22
1.4. Horban Lesia. The Role of Pedagogical Excellence in Nurturing Talent Within an Inclusive STEAM Environment	29
1.5. Hrushko Roman. Organizational and Pedagogical Conditions for Preparing Future Informatics Teachers to Form Digital Competence in Senior High School Students	35

2. PEDAGOGICAL AND PSYCHOLOGICAL EXPERIENCE

2.1. Sitkar Viktor, Sitkar Stepan. Features of the Influence of Phubbing on Child-parent Relationships: a Subcultural Paradigm	41
2.2. Strilets Larysa. Mediation as a Component of Foreign Language Education in the Transition to the Profile-adaptive Cycle of the New Ukrainian School: Practical Aspects	51
2.3. Havrysh Nataliia. Ritualized Forms of Children's Interaction with Literary Works	59
2.4. Rudyk Oleksandr. Studying the Concept of a Group in the Professional Study of Mathematics in General Secondary Education Institutions	66
2.5. Levchenko Taras. Psychological and Pedagogical Foundations for Designing an Educational and Methodological Complex in Technology for Students of Grades 5–9 of General Secondary Education Institutions	73

3. SCIENTIFIC SEMINAR-PRACTICUM

3.1. Chudakova Vira. Integrative Tools and Features of Solving the Problems of “Providing Psychological Assistance and Rehabilitation for Positive Transformation in Overcoming the Consequences of Traumatic Situations, Developing Stress Resistance and Rapid Adaptation” of Combatants and the Population in the Extreme Conditions of Modern Challenges and Threats as a Resource for Post-Traumatic Growth and Recovery Based on the Implementation of the Author's “Technology for the Formation of Psychological Competencies of Individual Competitiveness” (part 5)	81
--	----

4. AUTHOR'S PROGRAMS AND PROJECTS

4.1. Demchenko Olena, Shatkovska Marharyta. Methodology and Experience of Conducting Philosophical Exercises in Primary School Within the Course “I Explore the World”	98
---	----

5. SEARCHES FOR GIFTEDNESS

5.1. Helbak Anzhela, Mukhina Halyna. Gifted Personality as a Subject of Management Activity: Psychological Resources and Risks	104
5.2. Tymenko Volodymyr. Theoretical and Methodological Foundations for Developing Students' Project-Based Creative Potential in the Prospective Design and Technology Section of the Junior Academy of Sciences of Ukraine	111

6. I AM A GIFTED PERSONALITY

6.1. Petrenko Anna. An Investigation of Factors Influencing Scavenging Behavior in Companion Dogs	118
--	-----

7. ANALYTICS

7.1. Novohorodska Maryna. Overview of Strategies for Recognizing Creative Potential in Gifted Learners	126
7.2. Burlaienko Tetiana. The Concept of Student Autonomy in the Context of Personalized Learning: Analysis of Ukrainian Pedagogical Discourse	131

<i>Author Guidelines for the Scientific Journals of the Institute of the Gifted Child of the NAES of Ukraine</i>	137
--	-----

УДК 159.928 : 373.091.212 – 026.15

DOI: [https://doi.org/10.63437/3083-6425-2026-2\(101\)-03](https://doi.org/10.63437/3083-6425-2026-2(101)-03)**Василькевич Ярослава,**

кандидатка психологічних наук, доцентка,
доцент кафедри психології,
Університет Григорія Сковороди в Переяславі,
м. Переяслав, Україна

Vasykvevych Yaroslava,

Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor,
Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav,
Pereiaslav, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0002-5946-3005>

Кікінежді Оксана,

докторка психологічних наук, професорка,
професор кафедри психології,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
м. Тернопіль, Україна

Kikinezhdi Oksana,

Doctor of Psychological Sciences, Professor,
Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University,
Ternopil, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0002-9240-279X>

ТОЛЕРАНТНІСТЬ ДО НЕВИЗНАЧЕНОСТІ ЯК ОСОБИСТІСНИЙ РЕСУРС РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ

Анотація.

У статті досліджено толерантність до невизначеності як особистісний ресурс розвитку креативності та творчої обдарованості особистості. Представлено результати емпіричного дослідження старшокласників із використанням тесту творчого мислення Е. Торренса, шкали толерантності до невизначеності Д. МакЛейна та опитувальника С. Баднера. Встановлено нерівномірність розвитку компонентів креативності: достатній рівень швидкості, гнучкості та оригінальності поєднується зі зниженою розробленістю. Авторами виявлено тенденційний зв'язок між оригінальністю та толерантністю до невизначеності, що дозволяє розглядати її як психологічний ресурс підтримки творчої активності старшокласників.

Ключові слова: креативність; творче мислення; оригінальність; толерантність до невизначеності; інтолерантність до невизначеності; старшокласники; освітнє середовище.

TOLERANCE FOR AMBIGUITY AS A PERSONAL RESOURCE FOR THE DEVELOPMENT OF CREATIVITY IN HIGH SCHOOL STUDENTS

Summary.

The article presents the results of a theoretical analysis and an empirical study of tolerance for ambiguity as a personal resource for the development of creativity and creative giftedness in high school students. The relevance of the research is determined by the growing role of creative thinking in the context of educational transformations, social instability, and the need to foster students' ability for flexible adaptation, acceptance of novelty, and generation of non-standard solutions. Tolerance for ambiguity is considered a cognitive style associated with openness to new experience, cognitive flexibility, and the ability to function effectively in ambiguous situations. The purpose of the study was to identify the specific features of creativity development in high school students and to determine the nature of the relationship between creative thinking indicators and tolerance/intolerance of ambiguity. The empirical study involved 46 students of general secondary education institutions. Data were collected using the Torrance Tests of Creative Thinking (Figural Form A, Short Version), Budner's

Intolerance of Ambiguity Scale, and McLain's Multiple Stimulus Types Ambiguity Tolerance Scale (MSTAT). The findings revealed an uneven development of creativity components among high school students: sufficient levels of fluency, flexibility, and originality were combined with a lower level of elaboration, indicating the predominance of idea generation over detailed development and structural refinement. A tendency toward higher tolerance for ambiguity was observed in subgroups with higher originality scores, along with a decrease in intolerance of ambiguity as creative thinking increased. However, the identified correlations were weak and statistically insignificant, suggesting the multifactorial nature of creativity development and the indirect role of tolerance for ambiguity within the structure of creative abilities.

Keywords: *creativity; creative thinking; originality; tolerance for ambiguity; intolerance of ambiguity; high school students; educational environment.*

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку освіти характеризується зростанням ролі креативності як ключової компетентності особистості, здатної ефективно діяти в умовах соціальної нестабільності та інформаційної невизначеності. У цьому контексті актуальності набуває проблема розвитку творчого потенціалу старшокласників, оскільки саме в цьому віці відбувається інтенсивне формування когнітивних стратегій, самосвідомості та готовності до професійного самовизначення. У сучасному освітньому просторі креативність розглядається як інтегративна характеристика, що поєднує інтелектуальні, особистісні та мотиваційні складники та забезпечує здатність до продуктивного вирішення складних життєвих завдань.

Одним із психологічних чинників, що потенційно впливає на розвиток творчого мислення, є толерантність до невизначеності – особистісна характеристика, що відображає готовність сприймати неоднозначні ситуації без надмірного прагнення до їх негайного структурування. У сучасних психологічних дослідженнях толерантність до невизначеності розглядається як когнітивний стиль особистості, пов'язаний із відкритістю до нового досвіду, гнучкістю мислення та здатністю до дивергентного пошуку рішень. Водночас інтолерантність до невизначеності може виступати чинником, що обмежує творчу активність через підвищену потребу в стабільності та передбачуваності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У психологічній науці проблема взаємозв'язку толерантності до невизначеності та креативності розглядається в межах когнітивно-стильового та особистісно-орієнтованого підходів. Зокрема С. Баднер [1] визначив інтолерантність до невизначеності як тенденцію сприймати нові або складні стимули як загрозові, тоді як Д. МакЛейн [2] підкреслював роль відкритості до неоднозначності як передумови продуктивного мислення.

В українських дослідженнях толерантність до невизначеності розглядається як інтегративний особистісний ресурс творчої обдарованості. Так, Е. Носенко та М. Шаповал [3] обґрунтували толерантність до невизначеності як системоутворювальний особистісний ресурс, що забезпечує прийняття новизни, готовність до інтелектуального ризику та здатність діяти в умовах відкритих

проблемних ситуацій. Українські дослідники також розглядають толерантність до невизначеності в контексті психологічної адаптації, прийняття рішень і регуляції поведінки, що створює теоретичні передумови для пояснення її ролі в розвитку творчості [4–6].

Проблема розвитку креативності найбільш системно представлена в працях Е. Торренса [7], який виділив ключові показники творчого мислення: швидкість, гнучкість, оригінальність і розробленість. У межах сучасних досліджень креативність трактується як багатовимірний феномен, що поєднує когнітивні, мотиваційні та особистісні компоненти, а її розвиток пов'язується зі здатністю особистості працювати з відкритими проблемними ситуаціями [8]. Психологічні дослідження підкреслюють зв'язок креативності з відкритістю до нових ідей і здатністю працювати з невизначеними завданнями [9].

Емпіричні результати щодо сили зв'язку між креативністю та толерантністю до невизначеності є неоднозначними. У працях К. Стойчевої [10] та Д. Тегано [11] виявлено позитивні взаємозв'язки між прийняттям невизначеності та творчими проявами, тоді як інші дослідження демонструють слабкі або нестійкі кореляції [12]. Українські автори також підкреслюють, що інтолерантність до невизначеності може бути психологічною перешкодою для творчості через прагнення до надмірної структурованості [13; 14]. Так, у наукових розвідках К. Стойчевої встановлено, що толерантність до невизначеності постає характеристикою творчої особистості та пов'язана з готовністю до прийняття новизни [10]. Подібні висновки отримані в дослідженнях Д. Тегано, де виявлено позитивний зв'язок між толерантністю до невизначеності та показниками творчої активності [11].

Огляд сучасних публікацій засвідчує, що толерантність до невизначеності розглядається як психологічний ресурс, який сприяє відкритості до альтернативних ідей, дивергентному мисленню та інноваційній поведінці [9; 15]. З позицій інтегративних моделей творчості здатність приймати неоднозначність дає змогу особистості довше утримувати проблемну ситуацію в полі свідомості та генерувати більшу кількість варіантів її розв'язання.

Отже, українські та закордонні дослідження загалом підтверджують теоретичне припущення

про позитивний зв'язок між толерантністю до невизначеності та креативністю, однак емпіричні результати залишаються неоднозначними. У вітчизняній психології толерантність до невизначеності частіше розглядається як інтегративний ресурс творчої обдарованості та адаптації, що підкреслює актуальність подальших емпіричних досліджень цієї проблеми на вибірках старшокласників із використанням валідного психодіагностичного інструментарію.

Мета статті – здійснити теоретичний аналіз і представити результати емпіричного дослідження толерантності до невизначеності як особистісного ресурсу розвитку креативності та творчої обдарованості старшокласників.

Виклад основного матеріалу. У дослідженні брали участь 46 учнів 10–11 класів закладів загальної середньої освіти м. Переяслава. Для збору емпіричних даних використано комплекс валідизованих методик: скорочений фігурний тест творчого мислення Е. Торренса; шкалу толерантності до невизначеності Д. МакЛейна (Multiple Stimulus Types Ambiguity Tolerance Scale); опитувальник інтолерантності до невизначеності С. Баднера (Budner's Scale of Tolerance – Intolerance of Ambiguity) [16].

Емпіричне дослідження було спрямоване на виявлення особливостей розвитку креативності старшокласників і визначення ролі толерантності до невизначеності як особистісної передумови творчого мислення.

Аналіз показників креативності за скороченим фігурним тестом творчого мислення Е. Торренса показав неоднорідну структуру розвитку творчих здібностей респондентів. Встановлено, що середньогрупові значення таких показників, як швидкість (9,6), гнучкість (6,7) та оригінальність (8), перебувають у межах нормативних значень, тоді як показник розробленості (14,9) відповідає рівню нижче норми.

Отримані результати свідчать про наявність у старшокласників достатнього потенціалу генерації ідей і здатності до продуктивного мислення, однак недостатній розвиток показника розробленості може вказувати на труднощі деталізації, поглиблення та структурного оформлення творчих задумів. Така структура свідчить про переважання дивергентного аспекту творчого мислення – здатності швидко генерувати нові ідеї – над їх подальшим когнітивним опрацюванням і деталізацією.

Рівневий аналіз показників за тестом творчого мислення Е. Торренса підтвердив зазначені особливості (табл. 1). Майже всі досліджувані старшокласники (96,6 %) продемонстрували високий рівень показника креативності швидкості (продуктивності), що може бути пов'язано з віковими особливостями дивергентного мислення та високою навчальною активністю. Водночас показники гнучкості та оригінальності переважно зосереджені в межах середнього та низького рівнів, а розробленість має виключно низьку представленість (100 % вибірки).

Таблиця 1

Розподіл рівнів показників креативності (у %) за тестом Е. Торренса

Показники креативності	Рівні показників		
	Низький	Середній	Високий
Швидкість	4,34	0	96,66
Гнучкість	37	63	0
Оригінальність	41,3	54,3	4,4
Розробленість	100	0	0

Джерело: розроблено авторами.

Дані, представлені в Т-балах, підтверджують цю тенденцію: середній рівень оригінальності (41,9 Т-бала) поєднується зі зниженим рівнем розробленості (31 Т-бал), що може свідчити про домінування спонтанного творчого реагування над рефлексивно-аналітичним опрацюванням ідей.

Отримані результати дають змогу припустити, що освітнє середовище в умовах воєнного стану частіше стимулює швидкість виконання завдань і продуктивність мислення, аніж розвиток навичок творчого доопрацювання. Тому одним із напрямів психолого-педагогічної підтримки обдарованих учнів може стати цілеспрямоване формування здатності до розгортання, деталізації та рефлексивного аналізу творчих ідей.

Отже, розвиток креативності старшокласників характеризується дисбалансом між дивергентними та конструктивно-організаційними компонентами творчого мислення, зокрема високим темпом продукування ідей, що поєднується з недостатньою глибиною їх опрацювання.

Подальший аналіз був спрямований на визначення ролі толерантності до невизначеності в розвитку креативності старшокласників.

Для оцінювання взаємозв'язку толерантності/інтолерантності до невизначеності та креативності досліджувані старшокласники розподілені за трьома рівнями (низьким, середнім і високим) оригінальності як головного показника креативності, який має досить високий ступінь кореляції

із загальною креативністю. Далі було вираховано середнє значення толерантності до невизначеності (ТН) у кожній підгрупі за рівнем оригінальності.

Співвідношення середньорівневих значень оригінальності до відповідних значень толерантності до невизначеності (ТН) наведено в *табл. 2*.

Таблиця 2

Вираженість толерантності до невизначеності (ТН) у підгрупах із різним рівнем оригінальності

Рівень оригінальності	Середнє значення оригінальності	Середнє значення ТН	Рівень ТН
Низький	4,65	15,94	Середній
Середній	9,52	16,11	Середній
Високий	16	29	Високий

Джерело: розроблено авторами.

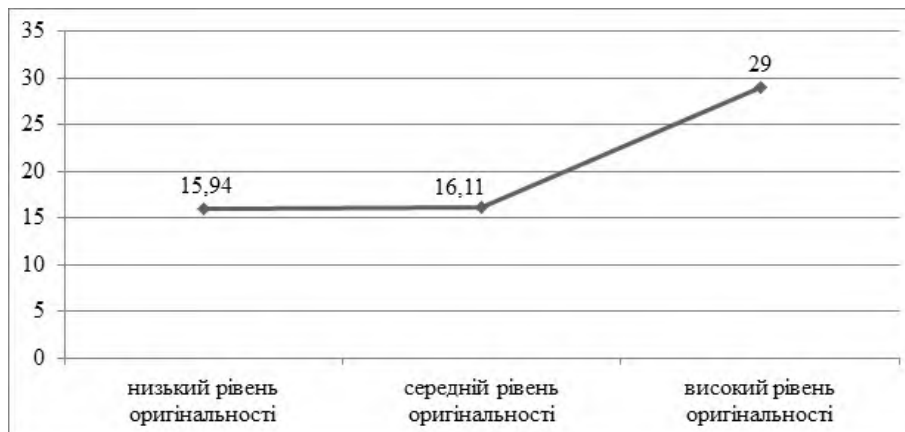
Аналіз співвідношення показників толерантності до невизначеності та оригінальності виявив тенденцію до їх узгодженого зростання (*рис. 1*). Так, середнє значення толерантності до невизначеності в підгрупі з низьким рівнем оригінальності становить 15,94, із середнім – 16,11, тоді як у підгрупі з високим рівнем оригінальності цей показник зріс до 29 балів. Отже, у підгрупі з високим рівнем оригінальності середнє значення толерантності до невизначеності суттєво перевищує аналогічні показники груп із низьким і середнім рівнями.

Отримані результати дають змогу припустити, що більш виражена толерантність до невизначених ситуацій може виступати психологічною передумовою прояву оригінальності як ключового показника креативності.

Такий результат узгоджується з концептуальними положеннями психології творчості щодо значення прийняття неоднозначності та відкритості до невизначених стимулів як чинника активізації дивергентного мислення.

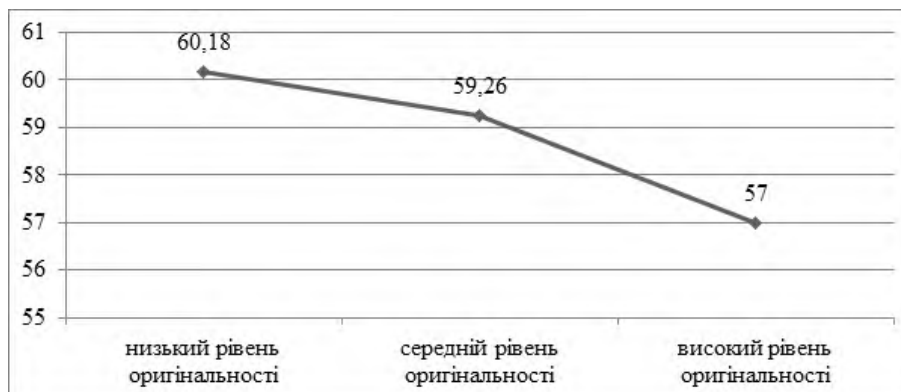
Паралельний аналіз інтолерантності до невизначеності (ІТН) засвідчив протилежну динаміку (*рис. 2*): зі зростанням оригінальності спостерігається поступове зниження середніх значень ІТН.

Паралельний аналіз інтолерантності до невизначеності (ІТН) засвідчив протилежну динаміку (*рис. 2*): зі зростанням оригінальності спостерігається поступове зниження середніх значень ІТН.

Рис. 1. Вираженість толерантності до невизначеності (ТН) у підгрупах з різним рівнем оригінальності як основного показника креативності

Джерело: розроблено авторами.

Рис. 2. Вираженість інтолерантності до невизначеності (ІТН) у підгрупах із різним рівнем оригінальності

Джерело: розроблено авторами.

Це підтверджує положення сучасної психології творчості, відповідно до яких надмірна орієнтація на визначеність і структурованість ситуацій може виступати психологічною перешкодою для творчого пошуку, обмежуючи варіативність мислення та експериментування з альтернативними рішеннями.

Водночас результати кореляційного аналізу за коефіцієнтом Р. Спірмена виявили лише слабкі статистично незначущі зв'язки: між оригінальністю та толерантністю до невизначеності $r = 0,102$ (позитивний незначущий зв'язок), а між оригінальністю та інтолерантністю до невизначеності $r = -0,05$ (негативний незначущий зв'язок). Такий результат свідчить про складний багатофакторний характер розвитку креативності, де толерантність до невизначеності виступає не стільки прямим предиктором творчості, скільки психологічним ресурсом, що може опосередковувати її прояв у поєднанні з іншими когнітивними й особистісними чинниками.

Незначущість кореляційних зв'язків також може пояснюватися обмеженим обсягом вибірки та відсутністю достатньої представленості високого рівня креативності серед досліджуваних. Окрім того, в умовах сучасного освітнього середовища творча активність старшокласників часто регулюється зовнішніми вимогами, що може нівелювати вплив індивідуально-психологічних характеристик, зокрема толерантності до невизначеності.

Отже, результати дослідження дають змогу дійти висновку, що толерантність до невизначеності постає радше психологічним ресурсом підтримки творчого мислення, аніж його прямим предиктором. Її вплив виявляється в тенденції до підвищення оригінальності, однак потребує подальшого вивчення на більших вибірках та із застосуванням розширеного статистичного аналізу.

Такий висновок узгоджується з сучасними інтегративними моделями креативності, за якими творчість трактується як результат взаємодії інтелектуальних, особистісних і соціокультурних

чинників. Відтак розвиток креативності школярів потребує не лише стимулювання прийняття невизначеності, а й створення освітніх умов, які сприяють переходу від генерації ідей до їх системного опрацювання та практичної реалізації.

Висновки. За результатами емпіричного дослідження встановлено особливості розвитку креативності старшокласників, які виявляються в нерівномірності сформованості її компонентів. Виявлено достатній рівень швидкості, гнучкості та оригінальності творчого мислення за зниженого рівня розробленості, що свідчить про переважання процесів генерації ідей над їх когнітивною деталізацією та структурним оформленням.

Встановлено тенденцію до зв'язку між толерантністю до невизначеності та оригінальністю як ключовим показником креативності: зі зростанням рівня творчого мислення спостерігається підвищення показників толерантності до невизначених ситуацій та зниження інтолерантності до них. Це дає змогу розглядати толерантність до невизначеності як психологічний ресурс підтримки творчої активності старшокласників.

Результати кореляційного аналізу засвідчили слабкі статистично незначущі взаємозв'язки між показниками креативності та толерантності / інтолерантності до невизначеності, що свідчить про багатофакторний характер розвитку творчих здібностей. Толерантність до невизначеності виступає не прямим предиктором, а однією з особистісних передумов вияву креативності.

Практичне значення дослідження полягає в можливості використання отриманих результатів для розроблення психолого-педагогічних програм розвитку креативності учнівської молоді, спрямованих на формування відкритості до новизни, когнітивної гнучкості та здатності до творчого доопрацювання ідей.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з розширенням вибірки, поглибленням статистичного аналізу та вивченням ролі освітнього середовища у формуванні толерантності до невизначеності як ресурсу розвитку творчої обдарованості.

Використані літературні джерела

1. Budner S. Intolerance of ambiguity as a personality variable. *Journal of Personality*. 1962. Vol. 30(1). P. 29–50. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.1962.tb02303.x>.
2. McLain D. L. The MSTAT-I: A new measure of an individual's tolerance for ambiguity. *Educational and Psychological Measurement*. 1993. Vol. 53(1). P. 183–189. DOI: <https://doi.org/10.1177/0013164493053001020>.
3. Носенко Е. Л., Шаповал М. О. Толерантність до невизначеності як системоутворювальний особистісний чинник творчої обдарованості. *Психологія і суспільство*. 2002. № 1. С. 97–106.
4. Литвин С. В. Толерантність до невизначеності як психологічний конструкт. *Psychological Journal*. 2019. № 1 (21). С. 90–107. DOI: <https://doi.org/10.31108/1.2019.1.21>.
5. Саннікова О. П., Санніков О. І. Толерантність до невизначеності як предиктор прийняття рішень особистістю. *Вісник післядипломної освіти. Серія «Соціальні та поведінкові науки»*. 2020. Вип. 12(41). С. 98–123.
6. Vasylykevych Ya. Z., Shalnieva P. O., Ryk S. M., Zhyrska H. Ya., Kikinezhdi O. M. Creativity and uncertainty tolerance as a resource for the psychological well-being of an individual. *Revista de la Universidad del Zulia*. 2021. Vol. 12, Núm. 34. P. 585–603. DOI: <https://doi.org/https://doi.org/10.46925/rdluz.34>.

7. Torrance E. P. *Torrance Tests of Creative Thinking*. Lexington, MA : Personnel Press, 1974.
8. Runco M. A., Jaeger G. J. The standard definition of creativity. *Creativity Research Journal*. 2012. Vol. 24(1). P. 92–96. DOI: <https://doi.org/10.1080/10400419.2012.650092>.
9. Furnham A., Marks J. Tolerance of ambiguity: A review of the recent literature. *Psychology*. 2013. Vol. 4(9). P. 717–728. DOI: <https://doi.org/10.4236/psych.2013.49102>.
10. Stoycheva K. Tolerance for ambiguity, creativity, and personality. *Bulgarian Journal of Psychology*. 2010. Vol. 1–4. P. 178–188.
11. Tegano D. W. Relationship of tolerance of ambiguity and playfulness to creativity. *Psychological Reports*. 1990. Vol. 66(3). P. 1047–1056. DOI: <https://doi.org/10.2466/pr0.1990.66.3.1047>.
12. Zenasni F., Besançon M., Lubart T. Creativity and Tolerance of Ambiguity: An Empirical Study. *The Journal of Creative Behavior*. 2008. Vol. 42(1). P. 61–73. DOI: <https://doi.org/10.1002/j.2162-6057.2008.tb01080.x>.
13. Зав'язкіна Н., Яценко В. Інтollerантність до невизначеності як чинник соціальної тривожності у студентської молоді. *Проблеми сучасної психології*. 2021. Вип. 52. С. 39–60. DOI: <https://doi.org/10.32626/2227-6246.2021-52.39-60>.
14. Trofimov A., Zabolotna V. Tolerance to uncertainty as a factor in the mental health of the population in conditions of war. *Соціально-правові студії*. 2023. Т. 6, № 3. С. 189–201. DOI: <https://doi.org/10.32518/sals3.2023.189>.
15. Березовська Л. Толерантність до невизначеності та психологічне благополуччя молоді. *Проблеми екстремальної та кризової психології*. 2025. № 2(10). С. 117–130. DOI: <https://doi.org/10.52363/dcpp-2025.2.10>.
16. Методики дослідження психічного здоров'я та благополуччя персоналу організацій: психологічний практикум / Л. М. Карамушка, О. В. Креденцер, К. В. Терещенко, В. І. Лагодзінська, В. М. Івкін, О. С. Ковальчук; за ред. Л. М. Карамушки. Київ: Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2023. 76 с.

References

1. Budner, S. (1962). Intolerance of ambiguity as a personality variable. *Journal of Personality*, 30(1), 29-50. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.1962.tb02303.x>
2. McLain, D. L. (1993). The MSTAT-I: A new measure of an individual's tolerance for ambiguity. *Educational and Psychological Measurement*, 53(1), 183-189. DOI: <https://doi.org/10.1177/0013164493053001020>.
3. Nosenko, E. L., & Shapoval, M. O. (2002). Tolerantnist do nevyznachenosti yak systemoutvoriuvalni osobystisnyi chynnyk tvorchoi obdarovanosti [Tolerance for ambiguity as a system-forming personal factor of creative giftedness]. *Psykhologhiia i suspilstvo – Psychology and Society*, 1, 97-106 [in Ukrainian].
4. Lytvyn, S. V. (2019). Tolerantnist do nevyznachenosti yak psykhologichnyi konstrukt [Tolerance for ambiguity as a psychological construct]. *Psychological Journal*, 1(21), 90-107. DOI: <https://doi.org/10.31108/1.2019.1.21> [in Ukrainian].
5. Sannikova, O. P., & Sannikov, O. I. (2020). Tolerantnist do nevyznachenosti yak predyktor pryiniattia rishen osobystistiu [Tolerance for ambiguity as a predictor of personal decision-making]. *Visnyk pislidyplomnoi osvity. Seriya «Sotsialni ta povedinkovi nauky» – Bulletin of Postgraduate Education. Series: Social and Behavioral Sciences*, 12(41), 98-123 [in Ukrainian].
6. Vasylykevych, Ya. Z., Shalnieva, P. O., Ryk, S. M., Zhyrskaya, H. Ya., & Kikinezhdi, O. M. (2021). Creativity and uncertainty tolerance as a resource for the psychological well-being of an individual. *Revista de la Universidad del Zulia*, 12(34), 585-603. DOI: <https://doi.org/10.46925/rdluz.34>.
7. Torrance, E. P. (1974). *Torrance Tests of Creative Thinking*. Lexington, MA: Personnel Press.
8. Runco, M. A., & Jaeger, G. J. (2012). The standard definition of creativity. *Creativity Research Journal*, 24(1), 92–96. DOI: <https://doi.org/10.1080/10400419.2012.650092>.
9. Furnham, A., & Marks, J. (2013). Tolerance of ambiguity: A review of the recent literature. *Psychology*, 4(9), 717–728. DOI: <https://doi.org/10.4236/psych.2013.49102>.
10. Stoycheva, K. (2010). Tolerance for ambiguity, creativity, and personality. *Bulgarian Journal of Psychology*, 1–4, 178–188.
11. Tegano, D. W. (1990). Relationship of tolerance of ambiguity and playfulness to creativity. *Psychological Reports*, 66(3), 1047-1056. DOI: <https://doi.org/10.2466/pr0.1990.66.3.1047>.
12. Zenasni, F., Besançon, M., & Lubart, T. (2008). Creativity and tolerance of ambiguity: An empirical study. *The Journal of Creative Behavior*, 42(1), 61–73. DOI: <https://doi.org/10.1002/j.2162-6057.2008.tb01080.x>
13. Zaviazkina, N., & Yatsenko, V. (2021). Intollerantnist do nevyznachenosti yak chynnyk sotsialnoi tryvozhnosti u studentskoi molodi [Intolerance of ambiguity as a factor of social anxiety among students]. *Problemy suchasnoi psykhologhii – Problems of Modern Psychology*, 52, 39-60. DOI: <https://doi.org/10.32626/2227-6246.2021-52.39-60> [in Ukrainian].
14. Trofimov, A., & Zabolotna, V. (2023). Tolerance to uncertainty as a factor in the mental health of the population in conditions of war. *Sotsialno-pravovi studii – Socio-Legal Studies*, 6(3), 189-201. DOI: <https://doi.org/10.32518/sals3.2023.189>.

15. Berezovska, L. (2025). Tolerantnist do nevyznachenosti ta psykhologichne blahopoluchchia molodi [Tolerance for ambiguity and psychological well-being of youth]. *Problemy ekstremalnoi ta kryzovoi psykhologii – Problems of Extreme and Crisis Psychology*, 2(10), 117-130. DOI: <https://doi.org/10.52363/dcpp-2025.2.10> [in Ukrainian].
16. Karamushka, L. M. (Ed.), Kredentser, O. V., Tereshchenko, K. V., Lahodzinska, V. I., Ivkin, V. M., & Kovalchuk, O. S. (2023). *Metodyky doslidzhennia psykhychnoho zdorovia ta blahopoluchchia personalu orhanizatsii: psykhologichnyi praktykum* [Methods for studying mental health and well-being of organizational staff: A psychological practicum]. Kyiv, 76 p. [in Ukrainian].

Прийнято 27 лютого 2026 року.

Затверджено 20 березня 2026 року.

Опубліковано 31 травня 2026 року.

Матеріал ліцензується на умовах міжнародної ліцензії Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0).